

İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi

(Journal of Humanities and Social Sciences Academy)

Ayhan YALÇIN

İNTOBA

JHSSA

Emekli Okutman, Mersin Üniversitesi, Mersin / Türkiye,
ayyalcin33@gmail.com

[DOI: 10.5281/zenodo.6480956](https://doi.org/10.5281/zenodo.6480956)

ORCID: 0000-0001-8818-0517

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuru Tarihi
Applied
13/06/2021

Kabul Tarihi
Accepted
18/06/2021

Araştırma Makalesi

Orjinal Makale / Original Paper

Research Paper

İÇEL'DE KEŞLİ YÖRÜKLERİ

Özet

Yörüklerin Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve sosyal yaşantısında, yurtların şenlendirilmesinde ve yolların geçit, bel gibi kritik noktalarının güvenliğinin sağlanması hususlarında inkâr edilemez etkileri vardır. Keşli Yörüklerini de bu bağlamda düşünmek gerekir. 16.Yüzyıldan itibaren Eskiil kazasında görülen Keşli Yörükleri, tahminen 17. Yüzyıl ortalarında İçel sancağına göç etmiştir. 18. Yüzyıl öncesinde Gülnar kazası Sarıekinlik mahallinde yaşamaktayken, 1721 kayıtlarında, Silifke ve Tarsus'ta görülmektedirler. Dolayısıyla, artık İçel Yörük cemaatleri arasında yer almışlardır. Boynuinceli Yörükleriyle hep yan yana yer almalarından dolayı, Danişmendli Yörükleri kökenli olduklarına dair işaretler vardır.

Genellikle aynı kökenden gelen, beraber yaşayıp beraber konup göçen halk denilen aşiretlerden olan Keşli Yörükleri, cemaat olarak adlandırılan bir idari olarak yapılanmaya sahip biçimde karşımıza çıkar. Keşli Yörükleri hakkında özellikle 19. Yüzyılda, gerek temettuat defterinde ve gerekse hükümete sunulan raporlarda daha ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu raporlara göre Silifke civarında kışlayıp Susama'da yaylamaktadırlar. Keşli Yörüklerinin bir kısmı, 20. Yüzyıl başlarında Silifke civarında, yaşamaya devam ederken Keşli ismi köy adları olmuştur.

Temettuat, nüfus defterleri ve hükümet raporları ile tahrir defterlerini inceleyen araştırma ve makalelerden hareketle Keşli Yörüklerinin günümüzde aşiret kimliğini kaybetmeler de hâlâ yaşadıkları yörelerin insan varlığının ana kaynaklarından olduğunu görmekteyiz. İncelemelerimiz ve yaptığımız analizler neticesinde bu husus da vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İçel, Silifke, Keşli, Yörük, Cemaat, Nahiye, Sarıekinlik.

ATIF: YALÇIN, Ayhan, "İçel'de Keşli Yörükleri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 1/1 (Haziran 2021), ss. (009-019)

CITE: YALÇIN, Ayhan, "Keşli Yoruks in İçel", *Journal of Humanities and Social Sciences Academy*, 1/1 (June 2021), pp. (009-019)

KEŞLİ YORUKS IN İÇEL

Abstract

The Yoruks have undeniable effects in the economic and social life of the Ottoman Empire, in the joy of the dormitories and in ensuring the security of critical points such as passages and belts of the roads. It is necessary to consider the Keşli Yoruks in this context. The Keşli Yoruks, which have been seen in the Eskiil district since the 16th century, migrated to the İçel starboard in the middle of the 17th century. Before the 18th century, while Gülnar district was living in Sariekinlik district, they are seen in Silifke and Tarsus in 1721 records. Therefore, they are now among the Icel Yoruk congregations. Since they are always side by side with the nomads of the neck, there are signs that they are the origin of the Danishmend Yoruks.

Keşli Yoruks, one of the tribes called people who usually come from the same origin, live together and migrate together, appear in an administrative structure called congregation. There is more detailed information about the Keşli Yoruks, especially in the 19th century, both in the temettuat book and in the reports submitted to the government. According to these reports, they winter around Silifke and spring in Susama. While some of the Keşli Yoruks continued to live around Silifke in the early 20th century, the name of Keşli became the names of villages.

Based on research and articles that examine Temettuat, population registers, government reports and registries, we see that even though the Keşli Yoruks lost their tribal identity today, the regions where they still live are one of the main sources of human existence. As a result of our investigations and analysis, this issue has also been tried to be highlighted.

Keywords: İçel, Silifke, Keşli, Yoruk, Congregation, Township, Sariekinlik.

1. Giriş

Yörük, “yörümek fülinden yapılma, Anadolu’ya gelip yer tutan göçebe Oğuz boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelimedir”.¹ 14. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve yaygınlaşarak kullanıldığı düşünülen Yörük sözcüğünün² diğer bir tanımı de “iyi ve çabuk yürüyen... Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri; bir yerde yerleşmeyen göçebe halkı”³ biçimindedir. Mesela 17.11.1017 (1608) tarihli Osmanlı kanunnamesinde de “...yaylağa gidip gelirken oturmak gereken yerlerde üç gündün fazla oturamaz... bir yerde oturmayıp daima hareket üzere olmalarıyla... Yörük taifesinin yürüye geldiği yerlerde”⁴ şeklinde bunu teyit eden ifadeler yer almaktadır. Şenol Çelik “Yörük olarak kayıtlı halkın en önemli özelliği, daimi yerleşim alanlarına sahip olmamaları ve genellikle muayyen mahaller arasında mevsimlere bağlı olarak hareket halinde bulunmalarıdır”⁵ ifadesiyle sözcüğün anlam açısından kastettiği içeriği açıklamaktadır. Yörüklerin temel ekonomik faaliyetleri hayvan otlatmayı esas alan koyun veya keçi yetiştiriciliğidir. Kış mevsimlerinde sahile yakın veya rakımı alçak yerlerdeki kırsal alanlarda; bahar ve yaz mevsimlerinde ise daha yüksek, yayla denilen ve otlaklar barındıran yerlerde “oba” denilen, birbirine yakın birkaç veya çok daha fazla çadır topluluğu biçiminde ikamet

¹ Mehmet Eröz, *Yörükler*, (İstanbul: TDAV Yayınları 1991), 39.

² Faruk Sümer, “Yörükler”, *TDV İslam Ansiklopedisi* 43 içinde, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 570.

³ Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, (İstanbul: İşaret Yayınları 2001), 697.

⁴ Türkay, *a.g.e.*, 698-699.

⁵ Şenol Çelik, “XVI. Yüzyılda İçel Yörükleri Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler-Türkmenler Sempozyumu Tarsus 1999*, (Ankara: Yör-Türk Vakfı Yayınları 2000): 85-86.

ederler. Gidip geldikleri yaylak ve kışlak alanlarının yerleri genellikle önceden belirlenmiştir. Bu hareketli yaşam tarzı, Yörükleri çabucak kurulup toplanabilen ve çadır denilen mekânları tercih etmek zorunda bırakmıştır. “Yörük kara çadırları kıldan dokunan yaklaşık 1 m. eninde. 10-15 m. uzunluğunda beş altı kanadın yan yana dikilmesiyle meydana gelir. Yere serildiğinde büyük bir dikdörtgen teşkil eden”⁶ biçimdedir.

16. Yüzyılda İçel’in de dâhil olduğu Karaman Eyaletinde Yörükler, “genellikle kabile ya da taife adı verilen üst idari birimlerden oluşmuştur. Bu üst idari birimler için zaman zaman cemaat tabiri de kullanılmıştır.”⁷ “Arapça bir kelime olan taifenin Türkçe karşılığı aşirettir.”⁸ Aşiret ise, “aynı kökenden gelmiş, birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen halk anlamına gelmektedir.”⁹ Cemaat tabiri Yörük teşekküllerinde, sadece üst birim olarak değil, alt şubeleri ifade etmek için de kullanılmıştır. Kısacası cemaat terimi, Karaman bölgesindeki “konargöçer teşekküllerin idari olarak yapılanmasında her birimi karşılamaktadır.”¹⁰ Bütün bu akıl karıştıran açıklamalara rağmen bu sözcükler tasniflenirse, Hüseyinlikioğlu’na göre aşiret, konar-göçer topluluğun üst adı; cemaat ise aşiretin alt kollarını belirtir. Oymak da belki aynı anlamı veya cemaatin bir alt kolunu ifade edebilir.¹¹

Malum olduğu üzere 1483’te tamamen Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine giren İçel bölgesi, bu tarihte “teşkil edilen Karaman Eyaleti’ne bağlı hale getirildi.”¹² Bu dönemde İçel bölgesinde “önemli Yörük oymakları vardı: Bozdoğan (Silifke), Yıvalı (Anamur)i Oğuzhanlı (Anamur), Bozkırlı (Taşlık Silifke), Hoca Yunuslu (Gülнар, Beydili (Gülнар), Şamlı (Taşlık Silifke). İçel, Osmanlı devrinde bitmez tükenmez bir insan kaynağı olmuştur. Buradan komşu yörelere her asırda göçler yapılmış, bu göçler çeşitli sebeplerle oralarda zayıf düşmüş Türk nüfusunu güçlendirmiştir. Kıbrıs’ın fethinden sonra İçel yöresinden zaman zaman bu adaya göçmen gönderilmiştir.”¹³ Karamanoğlu döneminden kalan bu cemaatler, parçalanmaya da başlamışlardı. Bu parçalanma süreci belli başlı olarak, cemaat nüfusunun artışı ve otlak-zirai alanların yetersizleşmesi; Osmanlı İmparatorluğu’nun göçebe cemaatleri, devleti benimsemiş reaya haline getirme amaçlı olarak bölüp farklı yerlere yerleştirmesi; göçebelerin yaşam biçimindeki farklılaşmalardan kaynaklı değişimler gibi nedenlere dayanıyordu.¹⁴

2. Keşli Yörüklerinin Ortaya Çıkışı ve Kökeni

Yukarıda kısaca özetlediğimiz Yörük kavramı, idari yapılanma kavramları ve aşiretlerin parçalanma süreci, sonradan bir İçel Yörük cemaati haline gelen *Keşli*¹⁵ Yörükleri için de geçerlidir. Ancak İçel’de Keşli Yörüklerinin adına 18. Yüzyıla kadar rastlamamaktayız. İçel’de Keşli Yörükleri, 1721 tarihli 130 numaralı Bozdoğan Yörükleri Tahrir Defterinde (TD) karşımıza çıkmaktadır.¹⁶ Adı

⁶ Cenap Çürük, “Çadır”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8 içinde, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 160.

⁷ Ayşegül Hüseyinlikioğlu, “Karaman Beylerbeyliğindeki Konar-Göçerlerin İdari Yapısı (1500-1522)” *Türk Dünyası Araştırmaları*, 200 (TDAV Yayınları 2012), 39.

⁸ Yusuf Halaçoğlu, *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, (Ankara: TTK. Yayınları 1997), 16.

⁹ Hüseyinlikioğlu, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 40.

¹⁰ Hüseyinlikioğlu, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 39.

¹¹ Hüseyinlikioğlu, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 39.

¹² Şehabettin Tekindağ, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, 10 içinde, (İstanbul: MEB Yayınları 1993), 647.

¹³ Sümer, *age*, 571.

¹⁴ Hüseyinlikioğlu, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 50-51.

¹⁵ Aşiret adı olarak Keşli sözcüğünün, çökelek anlamına gelen *keş* sözü kökünden gelmesi bize en güçlü ihtimal olarak görünmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde, Farsça keşk sözcüğünün halk ağzında söyleniş biçimi olarak ifade edilen keş sözcüğü, yağı alınmış süttten veya yoğurttan yapılan peynir olarak açıklanır (<https://sozluk.gov.tr/>). Erişim Tarihi: 08-02-2021.

¹⁶ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*, C. III. (İstanbul: Togan Yayınları 2011) 1407.

geçen defteri esas alan Üçler Bulduk'un hazırladığı tabloya göre Keşli cemaatinin asıl –önceki-yurdu, İçel Sancağı Gülnar kazasına bağlı *Sariekilik*¹⁷ adlı yerdir.¹⁸

13. yüzyıldan 15. yüzyıl sonlarına kadar Karamanoğulları'nın tarihini efsane ve rivayetleri de kullanarak anlatan, “16. Yüzyılda Anadolu sahasında yaşayan zümrelere hitaben kaleme alınan”¹⁹ Şikari'nin Karamanname'sinde çeşitli Türkmen/Yörük cemaatlerinin adı geçer. Karamanoğullarına bağlı ve ona askeri, siyasi destek veren Koson, Kökez, Bayburtlu, Bozdoğan, Oğuzhanlı, Varsak gibi cemaatlerden söz edilirken “Keşli” kelimesi hiçbir biçimde geçmez.²⁰ Şenol Çelik'in ayrıntılı olarak incelediği 16. Yüzyılda da İçel Sariekilik bölgesinde Keşli Yörüklerinin adı geçmemektedir.²¹ Ancak, aynı yüzyılda, 1500-1522, arasında *Eskiil*²² kazasında Keş cemaatini görmekteyiz. 1530 yılı *Muhasebe-i Vilayeti Karaman ve Rum Defteri*'nde de Keş cemaatinin Eskiil'de 11 haneden oluştuğu bilgisi teyit edilmektedir.²³ Adı geçen yıllarda ayrıca Keşli adıyla cemaat kaydı bulunmadığına göre, zannımızca Keş adı, sonradan Keşli adına dönüşmüştür.²⁴ Bu durumda demek oluyor ki Keşli cemaati, 16. Yüzyıl başlarında Konya-Aksaray arasında bulunmaktaydı. Ama 16. Yüzyıldan önceki durumu şu an bilmemekteyiz. 1591'de ise Turgut kazasında (bugünkü Akşehir civarı) görülen cemaatin 1642'de adına artık rastlanılmamaktadır.²⁵ Halaçoğlu da bu bilgiyi takviye eder manada 76 numaralı Tahrir Defterini kaynak göstererek, 1571-72 yıllarında, Ankara Sancağında, Haymene taifesi Sanlu Cemaati içinde, Kayı boyuna mensup 39 haneli Keş cemaatinin bulunduğunu belirtmektedir.²⁶

Yukarıda açıklandığı üzere, 1642'den sonra bu cemaatin adının artık görülmez olması bizi, celali isyanları sürecinde yaşanan büyük nüfus hareketlenmeleri kapsamında, belki Keş cemaatinin de 17. Yüzyılın ortalarında İçel sancağına göçmüş olduğu sonucuna götürmektedir. Aynı tarihten itibaren de Üçler Bulduk'un Keşli cemaatinin asıl yurdu olarak belirttiği İçel Sariekilik bölgesini yurt tutmuş olmaları düşünülebilir (Harita I:).

Cevdet Türkay da tarihini ve net olarak hangi belgeye dayandığını belirtmemekle birlikte, Keşler-Keşli cemaatinin, İçel dışında Bolvadin, Turgutlu (Saruhan sancağı) kazalarında da yerleştiğini belirtir. Tarsus sancağında Ulaş ve Gökçelü kazalarında sakin olan Keşli cemaati ile Silifke Kuruçay,

¹⁷ Sariekilik: Bugün Mersin'e bağlı Bozyazı ilçesi sınırları içinde yer alır. Coğrafi konum olarak ilçe merkezinin kuzeyinde; Kozağaç yaylasının birkaç km güneydoğusundadır (harita I).

¹⁸ Üçler Bulduk, “Bozdoğan Yörükleri ve Yaylak-Kışlak Sahaları”, *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler-Türkmenler Sempozyumu Tarsus 1999*, (Ankara: Yör-Türk Vakfı Yayınları 2000), 79.

¹⁹ Sara Nur Yıldız, “Şikari”, *TDV İslam Ansiklopedisi* 39 içinde, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 163.

²⁰ Şikari, *Karamanname*, (haz: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, İstanbul: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayınları 2005).

²¹ Şenol Çelik, “Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1994), 186-188.

²² Eskiil: Karaman Eyaletine bağlı, 15-16. Yüzyıllarda Cihanbeyli, Aksaray, Karapınar arası araziye kapsar. Bkz. Ayşegül Hüseyinklioğlu, “Karaman Beylerbeyliğinde Konar-Göçer Nüfus (1500-1522)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2008), 59.

²³ *387 Numaralı 1530 Yılı Muhasebe-i Vilayeti Karaman ve Rum Defteri*, (Ankara: Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayınları 1996), 231.

²⁴ Sacit Uğuz, Keşli adının “*Karakeşli*” cemaati olarak telaffuzunun aslının “*Karakeçili*” olduğunu iddia eder. Bkz. Sacit Uğuz, “Nüfus Defterlerine Göre 19. Yüzyılın İlk Yarısında Erdemli ve Çevresi Yörüklerinin İdarî ve Demografik Durumu”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 2018: 1387. Bu durumda, bölgede hâlâ Yörük yaşantısını sürdüren “*Sarikeçili*” cemaati adının da “*Sarikeşli*” olarak söylenmesi gerekirdi. Ama böyle bir telaffuz hiç kullanılmamaktadır.

²⁵ Hüseyinklioğlu, *Karaman Beylerbeyliğinde...*, 66.

²⁶ Halaçoğlu, *Anadolu'da...*, 1406.

Koyunobruğu, Kara(taş)sınır(ı)'da kışlayan Keşli cemaatinin asıl yurdunun Gülnar Kazası olduğunu ekler.²⁷

Harita I: Keşli Yörüklerinin İlk Yurdu Sariekinlik.

Keşli cemaati, 1721 tarihli ve 130 numaralı tahrir defterinde, Silifke kazasında 47 hane, 15 bekar (mücerred) olarak bulunmaktadır. Kışları *Kuruçay*, *Koyunobruğu*, *Karasınır* mahallerinde kalan cemaat, yaylak olarak da Silifke'nin en kuzey bölgelerinden *Susama*'da barınmaktadır. Ayrıca 20 hane, 1 bekar Keşli grubu yine Silifke'de ama belirtilmeyen bir mahalde yaşamakta; 3 hanelik bir Keşli grubu Mut kazası Elek (=Eleksi ?) köyünü yurt tutmaktadır.²⁸ Cemaatten 1 hane, 2 bekar da Tarsus sancağında (belirtilmeyen bir mahalde) yurt tutmuştur.²⁹ (Harita 2)

Harita 2: 18-19. Yüzyıllarda Silifke'de Keşli Yörükleri Sahası.

²⁷ Türkay, a.g.e., 437.

²⁸ Akt: Alpaslan Demir, *18. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu'da Bozdoğan Yörükleri*, (Ankara: Berikan Yayınları 2012), 50-51.

²⁹ Halaçoğlu, *Anadolu'da...*, 1407'de 43 hane 20 bekar ve 1 hane 2 bekar Keşli gurubunu belirtse de bu bilginin dayanağı olan kaynak "tarihsiz" olduğu için tarafımızdan dikkate alınmamıştır.

Bu duruma göre, 18. Yüzyılın başlarında Silifke Kazası içinde bekârlarla birlikte yaklaşık, 360 kişilik bir Keşli Yörük nüfusu yaşamaktadır. Diğer bir kaynağa göre de İçel’de 1733’te yaşanan veba ve 1753’te görülen kolera salgınlarında birçok insan ölür. Bu salgın sonrası, boşalan köylere Demircili, Boynuinceli Yörükleri³⁰ yanında Keşli Yörükleri de yerleştirilir.³¹

Sonuç olarak, 18. Yüzyılda Keşli Yörükleri, İçel Bozdoğan Yörük teşekkülü içinde, ağırlıklı olarak, Silifke kazasında yaşayan konar-göçer yaşayan bir cemaattir. Köken olarak İçel Yörüklerinden olmadığını gördüğümüz Keşli cemaati, tahrir defterlerinde Bozdoğan ve Varsak boylarından gösterilse de etnik köken açısından, mevcut veriler içinde, Boynuinceli Yörükleri gibi Danişmendli Türkmenlerinden saymayı daha mantıklı bulmaktayız. Nitekim Yalman da 1920’li yıllarda (günümüzde Erdemli ilçesine bağlı) Karakeşli Yörüklerinin, Boynuinceli cemaatinin bir bölümü olduğunu iddia etmektedir.³² Benzer bilgi, Sait Uğur’da da geçmektedir.³³

3. 19. Yüzyılda Keşli Yörükleri

18. Yüzyıl ve öncesinde, yukarıda ifade ettiğimiz kadar bilgi sahibi olduğumuz Keşli Yörüklerinin 19. Yüzyılda adına 15 Kasım 1821 tarihli bir emirde rastlıyoruz. Konya, Alanya, Teke, Saruhan sancakları mutasarrıflarına gönderilen emirde, Bolacalı, Karahacılı, Karadöneli gibi diğer 5 cemaatle birlikte Keşli cemaati mensuplarından olup eski vatanları olan İçel sancağındaki mahallerden başka yerlere firar etmiş ve yeni yerlerinde 10 seneden az bir zamandan beri oturanların eski yerlerine geri gönderilmesi istenilmektedir.³⁴ 3682 numaralı 1840 yılı nüfus defterinde rastlıyoruz. Cemaat, “Silifke civarında cebel toprağında diye tanımlanan ve Silifke’nin kuzey doğu yönünde dağlık kısımda”³⁵ olan Cebel kazasında kayıtlıdır. Boynuinceli, Tırtar, Demircili, Kara Hacılı gibi diğer cemaatlerle birlikte aynı deftere kaydedilmişlerdir. Bu defterde Keşli Yörükleri, 49 hane olup, bu haneler içinde 111 erkek nüfus yer almaktadır.³⁶ Daha sonra 1260/1844-45 tarihli İçel Yörük cemaat temettuat defterinde de Keşli Yörükleri kaydı yer almaktadır.³⁷ Baş ve son kısmı kayıp olan defterde, Boynuinceli cemaatinin son 7 hanesi yer alırken ardından, Keşli Yörükleri’nin ilk 125 hanesi kaydedilmiştir. Defterin sonraki kısmı olmamasına rağmen, cemaatin toplam temettuatını belirten son bölümün eksikliği, cemaat mensuplarının daha fazla olduğunu göstermektedir. 1840 yılına ait nüfus defterindeki 49 hanelik nüfus ile 1844 yılı temettuat kayıtlarında -bir kısmı kayıp olsa da- kalabilen 125 hanenin olması tutarsızlık arzetmektedir. Çünkü 4 yılda bu kadar hane artışı olamaz. Akla gelen en mantıklı açıklama, nüfus defterinde Keşli ile birlikte yazılan diğer cemaatlerin mensuplarının da

³⁰ İncelememiz sırasında gördük ki ilginç bir şekilde, Boynuinceli Yörükleriyle Keşli Yörüklerinin adı hep yan yana veya birlikte geçmektedir. Mesela, 1500-1522 arasında Eskiil’de de aslen Danişmendli Türkmenlerinden olan Boynuinceli Yörükleriyle yakınlığı tahmin edilen Boynuyumru Yörükleri mevcutken (Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliğinde...*, 61), 1844 yılı 10101 numaralı İçel Keşli Yörükleri temettuat defterinde de arka arkaya kayıtlıdır ve Boynuinceliler o yıllardan bu yana Silifke’de Keşli Yörüklerinin yurdu olan Koyunobruğu, Kuruçay’ın hemen batısındaki Akkum-Kızıkalesi civarında yaşamaktadırlar.

³¹ Sait Uğur, *İçel Tarihi*, I, (Mersin: 1943), 70.

³² Ali Rıza Yalman, *Cenüpa Türkmen Oymakları I-II* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1993), 217.

³³ Sait Uğur, “İçel’de Yaşayan Türk Oymaklarının Oturdukları Yerler Adet ve Ananeleri”, *İçel*, 14-15, (Mersin: Mersin Halkevi Yayınları 1938), 14.

³⁴ BOA. C. DH. 83. 4117. 2.

³⁵ Uğuz, a.g.e, 1387.

³⁶ Mediha Sultan Yatçı, “Silifke Nüfus Sayımları 1838-1840”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2019), 25.

³⁷ BOA. ML.VRD. TMT. no: 10101. Ancak, mesela 10570 numaralı temettuat defterinde Cebel bir kaza değil, Silifke’ye bağlı bir “bölge” olarak kayıtlıdır.

temettuat defterinde “Keşli” başlığı altında verilmiş olabileceğidir. 21 Haziran 1261 (03 Temmuz 1845) tarihli, İçel sancağının kalkınması ve Tanzimat’ın uygulanmasına dair hükümete sunulan bir rapordan, Keşli Yörüklerinin 1845’e yakın tarihlerde 600 hane nüfusa sahip olduğunu, 1845’te bunların ancak 300 hanesinin Keşli adı geçen bölgede yaşamaya devam ettiğini görmekteyiz.³⁸ Ancak, 1840 ve 1845 kayıtları göz önüne alındığında bu nüfusun tamamının Keşli olmadığı; Demircili, Kaba Sakallı, Boynuinceli yörüklerinin de bu hane sayısına dâhil olduğu söylenebilir. Aynı rapora göre Keşli Yörükleri, buldukları alanlarda ziraate elverişli arazi bulunmadığından, Karaman, Mut taraflarına yaylaya çıktıklarında oralarda tarla kiralarak arpa, buğday ekip sınırlı ölçüde de olsa tarım yapmaktadırlar. Bu faaliyetler yeterli olmadığından cemaatin yaklaşık yarısı Karaman ve Tarsus taraflarına göçerek ana topluluktan tamamen ayrılmışlardır.³⁹ 1300 (1883) tarihli ve cemaati yörükân defterine göre Silifke’de sakin olan Keşli cemaatinin mükellef kabul edilen erkek sayısı 77 kişi olarak kaydedilmiştir.⁴⁰ (Toplam nüfus yaklaşık 380-400 kişiye denk gelmektedir).

1842’de başlayan idari düzenlemeler içinde nahiyeler, daha ziyade idari niteliği ağır basan birimler olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır.⁴¹ Ayrıca belirli bir sancakta kaydedilmeye başlanan cemaatlerin de sancak sınırları dışına yaylak göçlerine yasak getirilmiştir. Hatta büyük cemaatler nahiyeler olarak kaydedilmiştir. Bu bağlamda, günümüzde Silifke’ye bağlı olan Sarıaydın, Yeğenli, Hacıömerli, Sömek, Cambazlı, Hüseyinler, Yeğenli, Ayaş köyleri ve bu köylerin oluşturduğu hattın doğusundaki yerleşimler, Karataş kazasına bağlı olarak görülmektedir.⁴² Cemaatlerin kaydedildiği temettuat defterlerinde, ait oldukları kazalar tam belirtilmese de Keşli Yörüklerinin mevcut kışlaklarının, adlarından hareketle 1844-45 yıllarında Silifke-Karataş köylerinin birleşim noktasını oluşturan bu mıntıkalara yakınlığı dikkati çekmektedir.⁴³ (Harita 2).

1864 Vilayet Nizamnamesi sonrasında, 1869’da Keşli cemaati, İçel Sancağının Karataş Kazasına bağlı “Aşiret Maa Keşli Nahiyesi” biçiminde örgütlenmiş olarak karşımıza çıkar. Ancak nahiyeler, yerinden değil, merkezden yönetilmektedir.⁴⁴ 1872’ye gelindiğinde ise artık Karataş Kazası ortadan kalkmıştır. Keşli nahiyesi, merkez kaza Silifke’nin bir nahiyesi haline getirilir.⁴⁵ 1873’te Keşli nahiyesi adının yerini, aşiret bölgesini de içine alan *Yağda* nahiyesi alır. Keşli adı, Cumhuriyet dönemine kadar, bir Osmanlı dönemi Silifke haritasına göre aynı yörede (bugünkü Hasanlı köyü civarında, belki de Keşlik kalesi denilen yerde?) bir köy ve ona yakın *Keşlitürkmenli* biçiminde mezra adı olarak görülür.⁴⁶ Keşli Yörüklerinin bulunduğu yerler artık, merkezi Silifke’nin Kırobası/Mağara köyü olan Ayaş nahiyesine bağlı alan içinde yer almaktadır.⁴⁷ Cemaatin iç idari yapısında ise 1844’te bir adet *hanedan* ünvanlı cemaat beyinin varlığı görülmektedir.⁴⁸ Bu idari yapı, II. Meşrutiyete kadar devam etmiş olabilir.⁴⁹

³⁸ BOA. A. MKT. nr. 30/76.

³⁹ Nitekim 10101 numaralı defterdeki hane kayıtları içinde 17 tanesinin, bu bilgiyi destekler mahiyette, “*Tarsus tarafına fırar*” ettiği belirtilmiştir.

⁴⁰ BOA. MAD.d. 16126. Defter, “... *sükkani, mikdarı ganem, bennak ve mücerred neferat bedeliyeleri hakkında tutulan kayıtları muhtevi*” yörük cemaati defteridir.

⁴¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Döneminde Mahalli İdareler*, (Ankara: TTK. Yayınları 2000), 99.

⁴² BOA. ML.VRD.TMT. no: 10154,10155.

⁴³ Kuruçay, Koyunobruğu gibi yerler, Silifke’ye bağlı Ovacık, Kızılisalı, Persenti, Cambazlı, Seydili köyleriyle Karataş’a bağlı Cambazlı, Hüseyinler, Karaahmetli, Hüseyinler, Yeğenli arası alanda yer almaktadır.

⁴⁴ Konya Vilayet Salnamesi, H. 1286, 57.

⁴⁵ Adana Vilayet Salnamesi, H. 1289, 102.

⁴⁶ Ahmet Uçar, *19. Yüzyılda Silifke*, (İstanbul: İSTİSİDER Yayınları 2009) Harita: 3.

⁴⁷ Adana Vilayet Salnamesi, H. 1293, 97

⁴⁸ BOA. ML. VRD. TMT. no: 10101.

⁴⁹ Ayhan Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifkesi 1860-1904*, (Silifke: Taşucu Belediyesi Yayınları 2004), 16.

Cemaatin ana ekonomik faaliyeti, doğal olarak konar-göçer mahiyetli (küçükbaş) hayvan-özellikle keçi- yetiştiriciliğidir. Temettuat kayıtlarına göre cemaatin yıllık gelirinin %28'i doğrudan hayvancılık geliridir. Cemaatin 1844 yılı hayvan varlığı temettuat kayıtlarında ayrıntılı biçimde yer almaktadır. Temettuat defterindeki vergi gelirlerine bakıldığında cemaatin ekonomik faaliyetleri arasında, az miktarda tarım ve ticaret de yer almaktadır: Silifke İskelesine meşe palamudu toplayıp naklederek orada satış; Silifke ve Karaman'a gelen tüccarlara keçi-koyun ürünleri ve deri satışı⁵⁰ gibi gelirleri kayıtlarda, tahminen *zuhurat* gelirleri arasında gösterilmektedir.⁵¹ Cemaatte çok cüzi miktarda yapılan tarımsal faaliyetler kapsamında, hanelerin 85'inin 0,5-3 dönüm arası işlenen toprağı olduğu görülmektedir. Temel ekonomik faaliyetlere göre hanelerin dağılımına baktığımızda, kayıtlarda 59 hanenin çiftçi (ama aynı zamanda keçi yetiştiricisi), 21 hanenin davarcı, 16 hanenin çoban, 2 hanenin kiracı (devletin posta atlarını besleyip bu işle geçinen), 1 yıllıkçı, 1 ırgat, 2 deveci, 3 rençber, 1 tüccar, 1 demirci, 1 hafız vardır.

1845 yılı raporunda sadece Silifke'nin değil, cemaatin kalkınmasına da yarayacak bazı tedbirler önerilmektedir: Bölgedeki antik yolun tamirati, cemaatin yaylak ve kışlağında altışar ay eğitim verecek toplam 10 mektebin yapılıp 10 hocanın görevlendirilmesi vb.

Bu yıllardan sonra, mesela 1868 yılında Keşli Yörükleri, Silifke'nin 5 km kadar kuzeyindeki "Akyokuş"tan sonra başlayan kısmen düzlük platolarda orman arasında tarla açmaya çalışmakta, kış aylarında bu bölgedeki antik su sarnıçlarında biriken sularla ihtiyaçlarını gidermektedir.⁵² Yine aynı yıllarda Keşli Yörüklerinin üretim faaliyetleri arasında, çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, kıl ve yünden kilim, çul, çuval ve iplikten bez imali yer almaktadır.⁵³ Konya Vilayetinin 1868'de görevlendirdiği mühendislerin hazırladığı keşif raporuna göre Silifke'den Mağara'ya ve oradan da Karaman'a yapılacak bir şose yolla hem Keşli gibi yörüklerin yaylak-kışlak ulaşım ihtiyaçları giderilebilecek, hem de iç bölgelerin ticari ürünleri Silifke İskelesine kolayca ulaştırılabilecektir.

19. yüzyıldan 20. Yüzyıla geçiş döneminde gelindiğinde ise Keşli adı kısmen cemaat adı, kısmen de köy adı olarak yer almaktadır. 1928'de Silifke kazası içinde merkez nahiyeye bağlı *Keşlitürkmenli* köyü ile Yağda nahiyesine bağlı *Karakeşli* köyü kaydı yer almaktadır.⁵⁴ Ancak Keşli Yörüklerinin yaşam alanı sadece bu köylerle sınırlı değildir. Ali Rıza Yalman, bu yıllarda, (günümüzde Erdemli ilçesine bağlı) *Sıraç, Karahıdırlı, Karakeşli* köyleri çevresinde kışlayan, yazın Bulgar dağının Bayboğan, Düden, Çatalca, Dikmen yaylalarıyla Yapağ dağı ve Karadağ eteklerinde çadırlarda yaşayan 358 nüfuslu Keşli Yörüklerinden söz eder.⁵⁵ Davar güdüp az miktarda tarım yapanların yanında, bir kısım Keşli Yörügünün de Ereğli civarında oturduğunu belirtir.⁵⁶ Silifke'de Keşlitürkmenli köyü ile Susanoğlu-Kuruçay, Hasanaliler-Narlıkuyu köyü arasında yaşayan Keşli Yörükleri ise yazları Kır yayla, Hacı Pınarı, Oğru, Susama adlı mezralara yaylaya çıkarlar.⁵⁷

⁵⁰ BOA. A. MKT. no. 30/76.

⁵¹ Ayhan Yalçın, "Temettuat Defterlerine Göre Silifke", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2001), 72.

⁵² Ercüment Balcı, "1868 Tarihli Bir Bayındırlık Layihası: Konya-Silifke Yolunun Şoseye Çevrilmesi ve Bölgedeki Zeytin Ormanlarının Islahı Projesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 150, (İstanbul: TDAV Yayınları 2004), 142.

⁵³ Adana Vilayet Salnamesi, H. 1289, 103.

⁵⁴ *Köylerimiz Adları*, (İstanbul: Dahiliye Vekaleti Nüfus Umum Müdürlüğü Yayınları 1928), 690-691.

⁵⁵ Yalman, Keşli Yörüklerinin keçi kılından dokunmuş, diğer kıl çadırlara göre daha stilsiz olan ve *Keşli evi* denilen çadırlarının olduğunu belirtir (Yalman, *a.g.e.*, 441).

⁵⁶ Yalman, *a.g.e.*, 217.

⁵⁷ *Ali Şen'le Görüşme*, (Doğum: 1932), Hasanaliler Köyü, 15.01.2013 / *Mustafa Ünlü ile Görüşme*, (Doğum: 1949), Narlıkuyu, 07.01.2013 / *Mustafa Yılmaz'la Görüşme*, (Doğum: 1930), Keşlitürkmenli Köyü, 31.12.2012.

Keşli adı, resmi olarak yukarıda adı geçen köylerle birlikte Mersin ilçesinin kuzey arazisinde *Kayrakkeşli* ve *Çukurkeşli*; Tarsus ilçesinin de yine kuzey uç noktasına yakın Keşli köyünde yaşamaktadır.⁵⁸

4. Sonuç

Bu yazıda inceleme alanımız, elde ettiğimiz veriler ışığında, ağırlıklı olarak 16-19. Yüzyıl arasındaki Selenti (Gazipaşa)-Karataş kazası doğu sınırı (günümüzde Erdemli Alata Çayı) arasına tekabül eden İçel Sancağı ve buradaki Keşli Yörüklerinin tarihsel varlığıyla sınırlıdır. 20. Yüzyıl kapsamında ise 2002 yılına kadar İçel adıyla anılan yeni vilayetin sınırları içindeki Keşli Yörüklerine kısaca değinilmektedir.

16. yüzyılda Keş adıyla başlayan Keşli Yörüklerinin tarihsel varlığı, önce Eskiil cemaatleri arasında; ihtimal ki 17. Yüzyıl ortalarından sonra İçel sancağına bağlı Gülnar Sarıekinlik bölgesinde; 18. Yüzyıl başlarında ise ağırlıklı olarak Silifke Kuruçay, Koyunobruğu, Karasınır civarında sürer. 19. Yüzyıla gelindiğinde yine ana grubu Susama'da yaylayan Keşli Yörüklerinin ekonomik sebeplerle aşiret bağları daha da çözülmüş ve çevre kazalara önemli miktarda kalıcı göçlerle aşiret nüfusu küçülmüştür.

20. Yüzyıla gelindiğinde Keşli kökenliler büyük ölçüde yerleşik yaşama geçmiştir. Yöre ahalisinde cemaat adı olarak -diğer birçok İçel Yörük grupları kökenli köy topluluklarında olduğu gibi- kısmen unutulmuş ama köy adı olarak yaşamaya devam etmiştir.

Sonuç olarak, 18. Yüzyılda Keşli Yörükleri, İçel Bozdoğan Yörük teşekkülü içinde, ağırlıklı olarak, Silifke kazasında yaşayan konar-göçer yaşayan bir cemaattir. Köken olarak İçel Yörüklerinden olmadığını gördüğümüz Keşli cemaati, tahrir defterlerinde Bozdoğan ve Varsak boylarından gösterilmiştir. Ancak biz, etnik köken açısından, mevcut veriler ile Ali Rıza Yalman ve Sait Uğur'un da görüşlerini kabul ederek, Boynuinceli Yörükleri gibi Danişmendli Türkmenlerinden saymayı daha mantıklı bulmaktayız.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- BOA. A.} MKT (Başkanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubi Evrakı). no. 30/76.
BOA. C. DH (Başkanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Dâhiliye). 83. 4117. 2.
BOA. ML.VRD.TMT (Başkanlık Osmanlı Arşivi Maliye Nezareti Varidât Temettuat Defterleri). no: 10101, 10154,10155.
BOA. NFS. d. (Başkanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri). no: 3682.

Resmi Yayınlar

- Adana Vilayet Salnamesi, H. 1289, 1293.
Köylerimizin Adları, (İstanbul: Dâhiliye Vekaleti Nüfus Umum Müdürlüğü Yayınları, 1928).
2000 Genel Nüfus Sayımı 33 İçel, (Ankara: DİE Yayınları, 2002).
Konya Vilayet Salnamesi, H. 1286.
387 Numaralı 1530 Yılı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri, (Ankara: Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayınları, 1996).

⁵⁸ 2000 nüfus sayımına göre bu köylerin nüfusları şöyledir: Keşlitürkmenli: 1307. Karakeşli: 190. Kayrakkeşli: 218. Çukurkeşli: 282. Keşli: 317 (*2000 Genel Nüfus Sayımı 33 İçel*, Ankara: DİE Yayınları 2002, 62, 70).

Araştırma ve Tetkik Eserler

- Balcı, Ercüment. *1868 Tarihli Bir Bayındırlık Layihası: Konya-Silifke Yolunun Şoseye Çevrilmesi ve Bölgedeki Zeytin Ormanlarının Islahı Projesi*. Türk Dünyası Araştırmaları, 150, TDAV Yayınları, 2004.
- Bulduk, Üçler. “Bozdoğan Yörükleri ve Yaylak-Kışlak Sahaları”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler-Türkmenler Sempozyumu Tarsus 1999*, (Ankara: Yör-Türk Vakfı Yayınları 2000): 71-82.
- Çelik, Şenol. Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1994.
- Çelik, Şenol. XVI. “Yüzyılda İçel Yörükleri Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler-Türkmenler Sempozyumu Tarsus 1999*, (Ankara: Yör-Türk Vakfı Yayınları, 2000): 83-101.
- Çürük, Cenap, “Çadır”, *TDV İslam Ansiklopedisi* 8 içinde. (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 158-162.
- Demir, Alpaslan. *18. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu’da Bozdoğan Yörükleri*. Ankara: Berikan Yayınları 2012.
- Eröz, Mehmet. *Yörükler*. İstanbul: TDAV Yayınları 1991.
- Halaçoğlu, Yusuf. *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: TTK. Yayınları 1997.
- Halaçoğlu, Yusuf. *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*. III., İstanbul: Togan Yayınları 2011.
- Hüseyinklioğlu, Ayşegül. Karaman Beylerbeyliğinde Konar-Göçer Nüfus (1500-1522), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2008.
- Hüseyinklioğlu, Ayşegül. *Karaman Beylerbeyliğindeki Konar-Göçerlerin İdari Yapısı (1500-1522)* Türk Dünyası Araştırmaları, 200, İstanbul: TDAV Yayınları, 2012.
- Ortaylı, İlber. *Tanzimat Döneminde Mahalli İdareler*. Ankara: TTK. Yayınları, 2000.
- Sümer, Faruk, “Yörükler”, *TDV İslam Ansiklopedisi* 43 içinde. (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 570-573.
- Şikari. *Karamanname*. Haz: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu. İstanbul: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayınları, 2005.
- Tekindağ, Şehabettin, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, 10 içinde. (İstanbul: MEB Yayınları 1993), 643-647.
- Türkay, Cevdet. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- Uçar, Ahmet. *19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul: İSTİSİDER Yayınları, 2009.
- Uğur, Sait. *İçel Tarihi*, I, Mersin, 1943.
- Uğur, Sait. İçel’de Yaşayan Türk Oymaklarının Oturdukları Yerler Adet ve Ananeleri”, *İçel*, 14-15, Mersin: Halkevi Yayınları, 1938.
- Uğuz, Sacit. “Nüfus Defterlerine Göre 19. Yüzyılın İlk Yarısında Erdemli ve Çevresi Yörüklerinin İdari ve Demografik Durumu”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), (2018): 1380-1392. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/503720>. Erişim Tarihi: 18-02-2021.
- Yalçın, Ayhan. *Geç Devir Osmanlı Silifkesi 1860-1904*. Silifke: Taşucu Belediyesi Yayınları, 2004.
- Yalçın, Ayhan. “Temettuat Defterlerine Göre Silifke.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2001.
- Yalman, Ali Rıza. *Cenupta Türkmen Oymakları I- II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Yatçı, Mediha Sultan. “Silifke Nüfus Sayımları 1838-1840.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2019.
- Yıldız, Sara Nur. “Şikari”, *TDV İslam Ansiklopedisi* 39 içinde. (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 162-163.

Görüşmeler

Ali Şen İle Görüşme, (Doğum: 1932), Hasanaliler Köyü, 15. 01. 2013.

Mustafa Ünlü ile Görüşme, (Doğum: 1949), Narlıkuyu, Köyü, 07. 01. 2013.

Mustafa Yılmaz'la Görüşme, (Doğum: 1930), Keşlitürkmenli Köyü, 31. 12. 2012.